

Ruhçu Düşünceye Karşı Bir Argüman Olarak Ayırık-Beyin Vakası

Split-Brain Cases as an Argument Against the Soul Theory

Aykut Alper YILMAZ

Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Ankara/Türkiye
Assistant Professor Dr., Social Sciences University of Ankara, Faculty of Islamic Sciences, Ankara/Türkiye
alper.yilmaz@asbu.edu.tr | orcid.org/0000-0003-3905-018X | ror.org/025y36b60

Makale Bilgisi Article Information

Makale Türü	Article Type
Araştırma Makalesi	Research Article
Geliş Tarihi	Date Recieved
15 Nisan 2022	15 April 2022
Kabul Tarihi	Date Accepted
18 Mayıs 2022	18 May 2022
Yayın Tarihi	Date Published
30 Haziran 2022	30 June 2022

İntihal Plagiarism

Bu makale, iTenticate yazılımı ile taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned with iTenticate software. No plagiarism detected.

Etik Beyan Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Aykut Alper Yılmaz).

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Aykut Alper Yılmaz).

CC BY-NC-ND 4.0 lisansı ile lisanslanmıştır.

Licensed under CC BY-NC-ND 4.0 license.

Atıf | Cite As

“ Yılmaz, Aykut Alper. “Ruhçu Düşünceye Karşı Bir Argüman Olarak Ayırık-Beyin Vakası”. *Kader* 20/1 (Haziran 2022), 96-112. <https://doi.org/10.18317/kaderdergi.1093835> ”

Öz

Ruhçu anlayışın temel problemlerinden biri, hiçbir maddi özelliğe sahip olmayan ruhun nasıl olup da maddi bir bedeni etkilediğidir. Zira gayri-maddi bir varlığın nasıl maddeyle etkileşime geçtiğini anlamak güçtür. Bilhassa beynin çalışma tarzına ve psikolojimizi nasıl etkilediğine dair bilimsel anlayışımız arttıkça, zihin için bir ruha gereksinim olup olmadığı sorusu da kendisini daha güçlü bir biçimde gösterir. Bu bağlamda beyin ve zihin arasındaki sıkı bağa dair güncel veriler, ruh anlayışına karşı bir itiraz olarak çokça dillendirilir. Yakın zamanda ruh anlayışına karşı ağır bir darbe vurduğu öne sürülen güncel verilerden biri de ayrık-beyin vakası oldu. Ayrık-beyin vakası, beyin yarıküreleri cerrahi bir müdahaleyle birbirinden ayrılan hastaların durumuna verilen isimdir. Bu vakanın düalizme karşı kullanılan diğer vakalardan farkı ise bilincin bütünlüğünün de beyne bağlı olduğuna işaret etmesiydi. Zira daha önce, zihinsel pek çok işlevle beyin arasında bağ kurulmuşsa da bilincin bütünlüğü arasında kurulmamıştı. Hatta aksine, beynin çok parçalı bir yapı olması sebebiyle bilinç bütünlüğünü sağlayamayacağı, bu nedenle de bölünemeyen bir ruhun gerekli olduğu şeklinde argümanlar ruhun varlığı lehine kullanılıyordu. Oysa ayrık-beyin vakasında, beyin yarıküreleri birbirinden ayrılan hastalar, farklı iki kişi gibi düşünabiliyor ve hareket edebiliyordu. Bu ise binlerce yıldır bireyin ve ruhun bölünemez olduğunu savunan ruhçu teorisinin aksine bir durum olarak yorumlanmaktadır. Elinizdeki çalışma da ayrık-beyin vakasının gerçekten de düalizme karşı güçlü bir argüman sunup sunmadığını ele almaktadır. Burada öncelikle, ayrık-beyin vakasına ilişkin daha detaylı bilgiler verilecektir. Ardından bu vakayı düalizme karşı kullananların argümanları ve meselenin niçin ruhçu teori açısından problemlili görüldüğü meselesi ele alınacaktır. Sonrasında ise düalistlerin bu problem karşısındaki tavırlarını ve sundukları bazı çözüm önerilerini değerlendirecektir. Düalistlerin bu noktada izledikleri üç farklı stratejiden bahsedilebilir. Bunlardan birincisi, ayrık-beyin vakası sonucunda bilincin bölündüğü fikrini ikincisi ise ruhun bölünemez olduğu fikrini reddeder, üçüncü yol ise her ikisini birden kabul etmekle birlikte bunların çelişmediğini, zira tek bir ruhun bölünmüş bilince sahip olacağını savunur. Burada her üç görüşün de avantajlarını ve dezavantajlarını gördükten sonra, bu çözüm önerilerinin ayrık-beyin meselesine iyi bir açıklama sunup sunmadıklarını değerlendireceğim. Benim iddiam, ayrık-beyin vakası sonucunda birden fazla bilinç akışının ortaya çıktığı kabul edildiği takdirde dahi bunun düalizm için bitirici bir darbe olarak görülemeyeceğidir. Buna rağmen söz konusu vaka, düalizme karşı güçlü bir argüman olarak kabul edilebilir. Zira bir karşı argümanın güçlü olması için karşı çıktığı şeyin yanlışlığını kesin bir şekilde göstermesi gerekmez. Onun doğru olma ihtimalinin zayıflığını göstermesi bile yeterlidir. Bu açıdan ayrık-beyin vakası, düalizmin doğru olma olasılığını büyük ölçüde zayıflatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Felsefe, Zihin Felsefesi, Ruh-Beden Düalizmi, Bilincin Birliği Problemi, Ayrık-Beyin Vakası.

Abstract

One of the main problems of the soul theory is how the soul, which has no material properties, interacts with body. Because it is difficult to understand how an immaterial being interacts with matter. In particular, as our scientific understanding of the way the brain works and how it affects our psychology expands, the question of whether a soul is needed for the mind manifests itself more strongly. In this context, current data on the close connection between the brain and the mind is often used as an objection to the understanding of the soul. One of the recent data that has been claimed to have dealt a heavy blow against the understanding of the soul is the split-brain case. The split-brain case is the name given to the condition of patients whose brain hemispheres are surgically separated from each other. The difference of this case from other cases used against dualism is that it pointed out that the integrity of consciousness also depends on the brain. Because although there was a connection between many mental functions and the brain before, it was not between the unity of consciousness. For it was a new claim that the unity of consciousness also depends on the brain. On the contrary, arguments were used in favor of the existence of the soul, stating that the brain cannot provide the unity of consciousness due to its multi-part structure, and therefore an indivisible soul is necessary. Whereas, in the split-brain case, patients whose brain hemispheres were separated from each other could think and act like two different people. This is interpreted as contrary to the soul view, which argues that the individual and the soul are indivisible. The present study considers whether the split-brain case does indeed offer a strong argument against dualism. In this paper, first of all, more detailed information about the split-brain case will be given. Then, the arguments of those who use this case against dualism and why the issue seems problematic in terms of the soul view will be discussed. Afterwards, some solutions offered by dualists to this problem will be evaluated. There are three different strategies that dualists follow at this point. The first one rejects the idea that consciousness is divided as a result of the split-brain phenomenon, the second rejects the idea that the soul is indivisible, and the third way accepts both, but argues that they are not contradictory, because a single soul can have a

divided consciousness. This paper argues that even if it is accepted that more than one stream of consciousness emerges as a result of the split-brain case, this cannot be seen as a finishing blow to dualism. Despite this, the case in question can be regarded as a strong argument against dualism. For a counter-argument to be strong, it does not need to conclusively demonstrate the falsity of what it opposes. It suffices to show the weakness of its probability of being true. In this respect, the split-brain case greatly weakens the probability of dualism being true.

Keywords: Philosophy, Philosophy of Mind, Mind-Body Dualism, Unity of Consciousness, Split-Brain Cases.

Giriş

Bedenden ayrı bir ruhun olduğunu savunanların temel iddialarından biri ruhun basit olduğudur.¹ Buradaki basitlik, gündelik dilde kullandığımız “kolay” ya da “bayağı” gibi anlamlarda olmayıp “bölünemez” ve “birleşik olmayan” anlamlarına gelir. Ruh, parçalardan oluşmamış bir varlık olması sebebiyle, bölünemez bir bütündür. Platon, İbn Sînâ, René Descartes ve Gottfried Leibniz gibi önemli düalistlerin hemen hepsi “ruhun basit bir cevher olduğu” şeklindeki bu Platoncu düşüncüyü savunmuşlardır.² Günümüzde de Alvin Plantinga ve Richard Swinburne gibi önemli düalistler bu fikri benimserler.³

Ancak geçen yüzyılda ortaya çıkan ve artık hemen her popüler bilim kitabında rastlar olduğumuz ayrık-beyin deneyleri, kişinin basitliği meselesini yeniden tartışmaya açmıştır.⁴ Ayrık-beyin deneyleri, beyin yarıküreleri birbirinden ayrılan hastalar üzerindeki deneyleri konu edindir. Bu deneyin en ilginç özelliği, beyin yarıkürelerini birbirine bağlayan *corpus callosum* kordonu koparılmak suretiyle birbirinden ayrılan yarıkürelerin, deney ortamlarında ayrı bireylermiş gibi davranabildiklerini ortaya koymuş olmasıdır. Diğer bir ifadeyle ayrık-beyin hastaları –her bir yarıküreye farklı bilgilerin gönderilebildiği deney ortamlarında– iki farklı kişi gibi davranabilirler. Ancak deney ortamından çıktıkları andan itibaren, Thomas Nagel’in ifadeleriyle, “onların şaşırtıcı davranış bozuklukları kaybolur ve normal davranmaya başlarlar.”⁵

Ayrık-beyin deneylerinin nasıl yorumlanması gerektiğine ilişkin tartışmalar devam etmektedir. Ancak standart yoruma göre bu vaka, fenomenal bilincimizin yani bize bir bütün olarak gözükken bilinçli algımızın bölünebildiğini gösterir. Bu yoruma karşı birçok itiraz geliştirilmiş ve alternatif yorumlar öne sürülmüşse de vakanın sonucuna ilişkin genel kabul bu şekildedir.

¹ Platon, *Phaidon: Ruh Üzerine*, çev. Nazile Kalaycı (İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 2012), 115–121.

² René Descartes, *İlk Felsefe Üzerine Metafizik Düşünceler*, çev. Mehmet Karasan (İstanbul: MEB Yayınları, 1998), 256–257; Shams Inati, “Can Ibn Sina Speak of the Simplicity of the Soul?”, *Journal of Islamic Research* 30/1 (2019), 1–7; Gottfried Wilhelm Leibniz, *Monadoloji*, çev. Suut Kemal Yetkin (Ankara: MEB Yayınları, 1962), 4.

³ Swinburne, *The Evolution of the Soul* adlı kitabının birinci baskısında, ruhun maddi-olmayan şeylerden mürekkep bir şey olduğunu savunduğunu belirtse de ruhun bölünemezliği anlayışına zarar vereceği gerekçesiyle ikinci baskıda bu görüşünü revize ettiğini ifade etmektedir. Bk. Richard Swinburne, *Mind, Brain, and Free Will* (New York: Oxford University Press, 2013), 171; Alvin Plantinga, “Against Materialism”, *Faith and Philosophy* 23/1 (2006), 12–14; Alvin Plantinga, “Materialism and Christian Belief”, *Person: Human and Divine*, ed. Dean Zimmerman - Peter Van Inwagen (New York: Oxford University Press, 2010), 107–108.

⁴ Steven Pinker, *Boş Sayfa: İnsan Doğasının Modern İnkârı*, çev. Mehmet Doğan (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2010), 62; Yuval Noah Harari, *Homo Deus: Yarının Kısa Bir Tarihi*, çev. Poyzan Nur Taneli (İstanbul: Kolektif Kitap, 2016), 202–203; Jonah Lehrer, *Karar Ânu*, çev. Ferit Burak Aydar (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2016), 229–230.

⁵ Thomas Nagel, “Brain Bisection and the Unity of Consciousness”, *Synthese* 22/3–4 (1971), 406.

Oldukça şaşırtıcı gözüken bu iddianın, kendimize dair bütünlüklü ve bölünemez bireyler olduğumuz şeklindeki temel sezgilerimizden birini tehdit ettiği ifade edilebilir. Bilincin bölünebildiği şeklindeki bu savın tehdit ettiği diğer bir fikir de, insanın ruh ve bedenden oluştuğunu iddia eden düalist görüş olmuştur.⁶ Zira ruh-beden düalizmine (bundan sonra yalnızca düalizm⁷) göre ruh, bilincin merkezi olup bölünemeyen/basit bir varlıktır. Dolayısıyla bilincin bölünebilmesi ise bazı iddialara göre, düalizmin bu ana tezinin yanlışlığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle de kimi zaman, ayrık-beyin vakasının düalizmi yerle bir ettiği gibi hızlı yargılara da rastlayabilmekteyiz.

Ben, bu çalışmada, ayrık-beyin vakasının ruh-beden düalizmi açısından ortaya koyduğu problemleri inceleyeceğim. Burada öncelikle ayrık-beyin vakalarını ve bunun yorumlarını ele alacağım. Bu vakanın bazı yorumları düalizm için bir problem oluşturmamaktadır. Ancak ayrık-beyin vakasının en çok kabul edilen standart yorumunun kabul edilmesi durumunda ise düalizm için önemli bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bazı düalistler, standart yorumun kabul edilmesi durumunda bile bunun düalizm için bir sorun oluşturmadığını savunurlar. Ancak ben, bu iddiaya kısmen katılarak, ayrık-beyin vakalarının, düalizmin kökten reddini gerektirmese bile düalizm için önemli bir karşı argüman ortaya koyduğunu iddia edeceğim. Dolayısıyla, ayrık-beyin vakalarının standart yorumunun iddia ettiği gibi, bilincin bütünlüğünün bozulabileceği varsayıldığı takdirde düalizmin önemli bir darbe aldığı öne süreceğim. Bu durum, düalizmin yanlışlığını kesin bir şekilde ortaya koyamamaktadır. Ancak çoğu zaman bir teorinin yanlışlığını kesin olarak göstermekten ziyade, o teorinin zayıflıklarını ortaya çıkarmak bile önemlidir. Zaten pek çok teori, mantıksal imkansızlıkları gösterildiği için değil, açıklayıcı güçlerinin zayıflıkları nedeniyle ikna ediciliğini yitirir.

1. Ayrık-Beyin Vakası

1960'larda, sara (epilepsi) hastalarının geçirdikleri nöbetleri dindirmek amacıyla tıp dünyasında ilginç bir yöntem uygulanmaya başlandı. Hastaların beyin yarıkürelerinde başlayan nöbetlerin bir yarıküreden diğerine yayılmasını engellemek adına, bu yarıküreleri birbirine bağlayan kordon (*korpus kallozum*) kesiliyordu. Ancak daha sonra bu yöntemin uygun bir tedavi yöntemi olmadığı anlaşıldı.⁸ Bu işlem sonucunda beyin yarıküreleri birbirinden ayrıldığı için bu duruma ayrık-beyin denmektedir.

Ayrık-beyin hastaları üzerinde yapılan çalışmalar, beynin işleyişi hakkında oldukça ilginç bulgular ortaya koydu. Hatta ayrık-beyin deneylerinin ünlü ismi Roger W. Sperry, bu hastalar üzerindeki çalışmaları sayesinde 1981'de Nobel ödülüne layık görüldü.⁹ Günümüzde birçok popüler kitaba da konu olmuş bu deneyin basit bir örneği şöyledir:

⁶ Patricia Smith Churchland, *Nörofelsefe*, çev. Özge Yılmaz (İstanbul: Alfa Yayınları, 2019), 202–205; Derek Parfit, “Divided Minds and the Nature of Persons”, *Metaphysics: The Big Questions*, ed. Peter Van Inwagen - Dean W. Zimmerman (West Sussex: Blackwell Publishers, 1998), 310–317; Jeff McMahan, *The Ethics of Killing* (New York: Oxford University Press, 2002), 20.

⁷ Düalizm ifadesi, çağdaş zihin felsefesinde nitelik düalizmi gibi anlayışları çağrıştırmakla birlikte bu çalışmada yalnızca ruh ve bedenin iki ayrı cevher olduğu görüşü yani cevherci düalizm yerine kullanılacaktır.

⁸ Michael S. Gazzaniga - Joseph E. Ledoux, *The Integrated Mind* (New York: Springer Science+Business Media, 1981), 3.

⁹ Norman H. Horowitz, “Roger Wolcott Sperry,” *The Nobel Prize*. 1997.

“Özel bir alet kullanarak bölünmüş beyinli hastanın görme alanlarına farklı resimler yansıtılır. (Sinir sistemi mimarimiz gereği, sol görme alanıyla ilgili tüm bilgiler sağ yarıküreye yollanırken, sağ görme alanıyla ilgili bilgiler de sol yarıküreye yollanır.) Örneğin sağ görme alanı tavuk tırnağı görünürken, sol görme alanı karlı bir yol görebilir. Bunun ardından hastaya çeşitli resimler gösterilir ve biraz önce gördüğü şeye en çok benzeyen resmi seçmesi istenir. Bölünmüş beyinli hastanın elleri trajikomik bir belirsizlik içinde iki ayrı nesneye işaret eder. Sağ el (sol yarımkürenin tanıklık ettiği tavuk pençesine binaen) tavuğa işaret ederken, sol el bir küreğe işaret eder (sağ yarımküre karın kürekle temizlenmesini istemektedir).”¹⁰

Deneyin zorluğu, yarıkürelerin yalnızca birine veri gönderirken, diğerinin bu veriden habersiz kalmasını sağlamaktır. Bunu başaran zekice düzenlenmiş birçok deney ortamı üretilmiştir. Alıntıda bahsi geçen deney, ayrı görsel alanlara farklı görüntülerin gönderilmesi üzerine kuruludur. Zira her bir yarıküre, yalnızca bir görsel bölgeden haberdardır. Örneğin tam karşıya baktığımızda –görsel algınızı dikey olarak ortadan ikiye bölen hayali bir çizgi varsayarsak– sağ taraftaki görsel veriler beyninizin sol yarıküresine gönderilirken, sol taraftakiler ise sağ yarıkürenize gönderilmektedir. Ancak beyninizin yarıküreleri arasındaki bağ (muhtemelen) sağlam olduğu için, görsel alanınızla ilgili herhangi bir sorun yaşamazsınız. Ayrık-beyin hastalarında ise beyin yarıküreleri arasındaki bu bağ kopuk olduğundan, onlar, görsel alanlarından gelen bilgileri birleştirmekte –bu birleşimin engellendiği deney ortamlarında– zorluk çekerler. Deneyin cevap aradığı soru, fiziksel olarak iletişimi kesilen yarıkürelerin, farklı bilinçlere sahip olup olmadığıdır. Bunu test edebilmek için, her iki yarıkürenin farklı durumlar karşısında farklı kararlar alıp almadıkları sınanmaktadır. Mesela bir yarıküre, diğer yarıkürenin haberi olmaksızın kendisine sorulan bir soruya cevap verebilmekte midir? Ya da diğer yarıkürenin verdiği cevaplardan farklı cevaplar verebilirler mi?

Alıntıda aktarılan deney, bunun mümkün olduğunu göstermektedir. Zira birbirinden habersiz kalması sağlanan yarıküreler, farklı yanıtlar verebilmektedir. Yanıt verme işlemi ise alıntıda görüldüğü gibi, sağ yarıkürenin sol eli, sol yarıkürenin ise sağ eli kullanarak başka bir cevaba işaret etmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Konuyla alakalı bir deneyde, ayrık-beyin hastası bir çocuğa büyüyünce ne olmak istediği sorulur. Amaç iki yarıkürenin de bu soruya aynı cevabı verip vermeyeceğini tespit etmektir. Sol yarıküre konuşma yetisine sahip olduğundan bu soruya sesli olarak teknik çizim yapmak istediği cevabını verir. Sağ yarıkürenin cevabını öğrenmek isteyen araştırmacılar bu sefer “Büyüyünce ne olmak istersin?” yazılı bir kâğıdı çocuğun sol görme alanında kalan kısma yerleştirirler. Sağ yarıküre konuşma yetisine sahip olmadığı için de çocuğun görüş alanının sol kısmına birtakım harfler koyarlar. Çocuk, eliyle bu harfleri bir araya getirerek otomobil yarışçısı olmak istediğini yazar.¹¹

Bu deney iki yarıkürenin, farklı gelecek planlarına sahip olabildiğine işaret ederek meseleyi daha ilginç kılmaktadır. Zira bildiğimiz kadarıyla yalnızca bilinçli bireylerin gelecek planları vardır. Bu durum, yarıkürelerin her ikisinin de ayrı bilinçlere sahip olduğu şeklindeki yorumu kuvvetlendirmektedir. Farklı gelecek planlarına ve farklı inançlara sahip iki yarıküreden yalnızca

¹⁰ Lehrer, *Karar Anı*, 229–230.

¹¹ Harari, *Homo Deus: Yarının Kısa Bir Tarihi*, 304; Gazzaniga - Ledoux, *The Integrated Mind*, 143.

birinin bilinçli olduğunu, diğerininse bilinçsiz bir makine gibi davrandığını iddia etmek, en azından ilk bakışta, doğru gözükmemektedir.

Yine de başta da ifade ettiğimiz gibi, ayrık-beyin vakalarının birden fazla yorumu bulunur. Bunlardan biri, yalnızca sol yarıkürenin bilinçli olduğu, diğerinin ise yalnızca bir otomat gibi bilinçsiz bir şekilde tepki verdiği şeklindedir. Örneğin Nobel ödüllü bir bilim insanı olan John C. Eccles, ayrık-beyin vakasındaki yarıkürelerden yalnızca birinin –dili kullanma yetisi bakımından baskın olan sol yarıkürenin– bilinçli olduğunu savunur.¹²

Diğer bir yorum ise Tim Bayne –düalist değildir– tarafından savunulan geçiş modelidir (*switch model*). Bu modele göre kişinin bilinci oldukça hızlı bir şekilde yarıküreler arasında geçiş yapar. Yani sağ yarıkürenin bilinçli bir cevap vermesi gerektiği esnada bilinç oraya aktarılırken, sol yarıkürenin bilinçli davranışlar sergilediği esnada da bilinç tümüyle sol yarıkürede bulunur. Dolayısıyla Bayne’e göre, ayrık-beyin hastasında iki ayrı bilinç bulunmamaktadır. Fakat, bu bilincin farkında olduğu bilgiler, yarıkürelerin kendi içerikleriyle sınırlıdır. Dolayısıyla hasta, yarıkürelere ayrı ayrı sunulan verilerin her ikisinin birden farkında olamaz.¹³ Bayne’in kendi ifadeleriyle:

“Hasta (sağ yarıkürenin faaliyeti sayesinde) ‘anahtar’ kelimesinin bilincinde olabilir ya da (sol yarıkürenin faaliyeti sayesinde) ‘yüzük’ kelimesinin bilincinde olabilir ama o, her iki sözcük de eşzamanlı olarak kendisine sunulduğunda, hem ‘anahtarın’ hem de ‘yüzüğün’ aynı anda bilincinde olamaz.”¹⁴

Dolayısıyla Bayne’e göre tek bir bütünlüklü bilinç vardır ve bu bilinç yarıküreler arasında geçiş yapabilmektedir. Aynı soruya farklı cevaplar veren de bu tek bilinçtir.

Bayne’in bu yorumunun birçok eleştiriye maruz kaldığını belirtelim. Onun yorumuna karşı temel itirazlardan biri, “bilincin, korpus kallosumu kesilmiş bir beyindeki yarıküreler arasında nasıl geçiş yapabildiği” şeklindedir.¹⁵ Bir başka deyişle, birbirine bağlı olmayan yarıküreler arasında bilinç nasıl hareket edebilmektedir?

Eccles ve Bayne’in yorumları arasında önemli farklar bulunsa da, her iki yorumun da ortak özelliği, bilincin bölünebildiği sonucundan kaçınmalarıdır. Bir kişi aynı anda yalnızca bir bilinç akışına sahiptir. Bilincin bölünebilmesinin düalizm için bir problem olduğu varsayıldığında, bilincin bölünemediği varsayımını içeren yorumlar düalizm için kısa yoldan çözümler olarak görülebilir. Fakat bu hızlı çözümler, kimi filozof ve bilim insanları tarafından, vakanın doğru bir yorumu olmamakla eleştirilmiştir. Bu eleştirilerden biri, bu çözümlerin, yalnızca düalizmi savunabilmek adına, vakaya dair verilerin göz ardı edilerek üretildiği şeklindedir. Örneğin, Patricia S. Churchland, düalistleri bilim karşıtı olmakla suçlayarak, onların ayrık-beyin vakaları hakkındaki tutumlarını şöyle eleştirir:

¹² John C. Eccles, “The Self and Its Brain”, *The Self and Its Brain*, ed. Karl Popper - John C. Eccles (Springer International Publishing, 1977), 322–325.

¹³ Tim Bayne, *The Unity of Consciousness* (New York: Oxford University Press, 2010), 210.

¹⁴ Bayne, *The Unity of Consciousness*, 210.

¹⁵ Bayne, *The Unity of Consciousness*, 216–217.

“[D]üalistler, anatomik bağın kopması ile benliğin bütünlüğü arasındaki bağı reddetmek adına, samimiysiz bir şekilde, ya herkesin normalde iki zihne sahip olduğunu iddia ettiler (Pucetti 1981) ya da kimsenin –ayrık-beyin hastalarının bile– birden fazla zihne sahip olmadığını iddia ettiler (Eccles 1977). Her iki alternatifin iddiasına göre de, korpus kallosumun kopması, benliğin (ya da benliklerin) bütünlüğünde hiçbir fark yaratmaz. Ancak her iki durumda da ödenecek bir bedel vardır.”¹⁶

Churchland, bazı ayrık beyin vakalarında her iki yarıküresi de dilsel yetiye sahip olan yani her ikisiyle de anlayan ve anlatan hastaların varlığına dikkat çekerek, yalnızca sol yarıkürenin bilinçli olduğu iddiasına karşı çıkar. Bu vakalara rağmen tek bir yarıkürenin bilinçli olduğunda ısrar etmek, ona göre, düalizmi kurtarma çabasından başka bir şey değildir. Onun ifadeleriyle: “Bu vakalar, [düalist] hipotezin doğrudan karşıt-örneklerini oluşturuyor ve yalnızca sol yarıkürenin bilinçli olduğu konusunda ısrar etmenin dogmatizm olarak gözükmeye başlamasına sebep oluyor.”¹⁷ Metnin devamında ise düalistlerin amacının, “ortadaki fenomeni anlamak olmayıp; bilimi, zihnin maddi olmayan metafiziksel tabiatına ilişkin baştaki kanılarına boyun eğdirmek” olduğu şeklinde suçlamasını sürdürür. Yani Churchland, ayrık-beyin vakasında alternatif – standart yorumun dışındaki– yorumlara başvuran düalistleri, eldeki verileri göz ardı etmekle suçlamaktadır. Örneğin konuşma yeteneğine sahip olması sebebiyle yalnızca sol yarıkürenin bilinçli olduğunu iddia eden Eccles’in yorumu, sağ yarıküresi de bu yetiye sahip olan –en azından geliştirilebilen– hastaların vakalarıyla çelişmektedir. Ayrıca bilinçliliğin yalnızca dil yetisiyle değerlendirilip değerlendirilemeyeceği de tartışılan bir husustur.¹⁸ Zira Nagel’in da belirttiği üzere, “sağ-yarıküre çok zeki değildir ve konuşamaz; ama işitsel ve görsel –dil dahil– uyarılara cevap verebilir ve yakın dikkat gerektiren ayırıştırma ve manipülatif kontrol yetisi gösterebilir – plastik harflerle basit kelimeleri heceleme gibi.”¹⁹

Suçlamalar, bu alternatif yorumların bazı verileri ihmal ettiği şeklinde olsa da; Eccles ve Bayne gibi filozof veya bilim insanlarının ulaştığı sonuçları etkileyen faktörün de farklı ayrık-beyin vakaları olduğu ifade etmekte yarar vardır. Örneğin Bayne, geçiş-modelini ortaya koyarken, kendi modelini destekleyen vakaları ön plana çıkarmaktadır.²⁰ Hangi yorumun doğru olduğunu belirlemek, bu çalışmanın amaçlarından biri olmadığı için söz konusu tartışmanın detaylarına girmemiz gerekmiyor. Fakat bu tartışmanın mevcudiyeti bile, standart yorumun düalizm ile bağdaştırılmasının önemine işaret etmektedir.

Buraya kadar ayrık-beyin vakaları ve bunların bilincin bütünlüğü hakkındaki çıkarımları ele alındı. Bilincin bölünebilirliğinin düalizm açısından niçin problemlili görüldüğünü anlamak adına düalizm ve bilinç arasındaki bağı yakından incelememiz yerinde olacaktır. Ardından düalistlerin bu probleme sundukları çözüm önerilerini ele alacağız.

¹⁶ Patricia Smith Churchland, *Neurophilosophy* (London: The MIT Press, 1989), 180–181. Köşeli parantez ve kalınlaştırma bana ait.

¹⁷ Churchland, *Neurophilosophy*, 180–181. Köşeli parantez ve kalınlaştırma bana ait.

¹⁸ Churchland, *Nörofelsefe*, 204–217.

¹⁹ Nagel, “Brain Bisection and the Unity of Consciousness”, 403–404.

²⁰ Bayne, *The Unity of Consciousness*, 210–214.

2. Ruhun Basitliği Açısından Ayrık-Beyin Vakası

Descartes, ruh ve madde arasındaki ayrımı, “düşünen” ve “uzamlı” varlık şeklinde yapmıştı. Başka bir deyişle ruh, zihinsel işlevleri kendisinde toplayan varlıkken maddenin esas özelliği ise uzayda yer kaplamaktadır. Bu bağlamda düşünme, algılama, hissetme gibi gibi zihinsel işlevlerin bedene değil de ruha ait olduğunu görmek zor değildir. Beden ise zihinsel işlevlerin kaynağı değil, ruha veri sağlayan ve ruhun, sayesinde dünyayı algıladığı bir araçtır. Ancak beden bu araçsal konumu, ruhun bedenden bağımsız iş gördüğü anlamına gelmemektedir. Swinburne’ün de belirttiği gibi, başımıza aldığımız bir darbeyle bilincimizin kaybolması veya aşırı alkol alımı sonrasında bilinç ve zihin durumumuzdaki değişimler, ruh ve beden arasındaki sıkı etkileşimin binlerce yıldır bilinen örnekleridir.²¹ Her ne kadar ruh-beden arasında böyle bir etkileşimin olmayacağı şeklindeki “ruh-beden problemi” (*mind-body problem*) düalizmin başlıca problemleri arasında sayılsa da düalistler buna karşı çıkar. Özellikle günümüz düalistleri ruh ile beyin arasında çok sıkı bir ilişki olduğu konusunda hemfikirdir.

Düalizme göre, zihinsel işlevleri yerine getiren ruh olduğundan, bilincin bütünlüğünü sağlama görevi de ona aittir. Bunu düalizmin başlıca argümanlarından olan “bilincin birliği/bütünlüğü argümanı” (*unity of consciousness argument*) üzerinden de görebiliriz. Argümana göre, bilinçli deneyimlerimizin bütünlüğünü ancak basit bir ruh sağlayabilir. Bilincin bütünlüğüyle ne kastedildiğini anlamak için sıradan bir deneyimimizi ele alalım. Örneğin şu anda bir yandan ekranınızdaki yazıları okurken diğer yandan müzik dinliyor olabilir, nefes almakta olduğunuz farkında olabilirsiniz. Tüm bunları ayrı ayrı deneyimler olarak değil bütüncül bir biçimde algıladığınız yani bunlar bilincinize bir bütün hâlinde yansıtılır. Dolayısıyla tüm bu zihinsel durumlar, tek bir yerde toplanır. Ancak beden veya beyin parçalı yapısı göz önüne alındığında, burada söz konusu bilinçli durumların toplandığı basit (bölünemez) bir yer bulmak mümkün değildir. Bu demektir ki bilincin bütünlüğünü sağlayan şey beden olamaz. Bu gerekçeyle düşünen şey basit yapıda bir şey olmalıdır ki bu da ruhtur. Leibniz, Kant, günümüzde Alvin Plantinga ve Swinburne gibi önde gelen felsefecilerin de kullandığı bu argüman, düalizme göre, bilinç bütünlüğünün ruh sayesinde sağlandığını gözler önüne sermektedir.²²

Şu hâlde, düalizme göre, bütüncül bir algıdan bahsediliyorsa orada ruh veya maddi olmayan basit bir cevher var demektir. Derek Parfit’in ifadeleriyle:

“Eğer birinin herhangi bir anda bilincini birleştiren şeyin ne olduğunu –mesela şu anda hem yazdığımı görüyor hem de pencerenin dışındaki rüzgârı duyuyor olmamı neye borçlu olduğumu– Benlik Teorisini (Ego Theory) savunan birine sorarsan onun cevabı, bu deneyimlere benim –bu kişinin– sahip olduğumdur. ... Bu görüşün en bilindik formu olan Kartezyen görüşe göre her bir kişi, süregiden zihinsel bir şeydir –bir ruh ya da manevi cevherdir.”²³

Yani bilinçteki bütünlüğü ruh sağlamaktadır. Parfit ise ayrık beyin vakalarının, bilincin bütün olmadığını gösterdiğini ve bunun da ruhun varlığı aleyhine önemli bir delil ortaya koyduğunu

²¹ Richard Swinburne, “Swinburne and O’Connor on Neuroscience and the Soul”, (Görüşmecisi: Timothy O’Connor, Video Kaydı, Görüşme 16 Aralık 2012), 16-18. dakikalar.

²² William Hasker, “Persons and the Unity of Consciousness”, *The Waning of Materialism*, ed. Robert C. Koons - George Bealer (New York: Oxford University Press, 2010), 175-190.

²³ Parfit, “Divided Minds and the Nature of Persons”, 311. Vurgu bana ait.

ifade eder.²⁴ Zira ayırık-beyin vakalarında iki ayrı bilinç merkezi vardır ve bu da iki ruhun varlığına işaret eder. Aynı düşünceyi Jeff McMahan'ın ifadelerinde de gözlemleyebiliriz:

“Eğer iki ayrı bilinç merkezi varsa ve birinin deneyimlediği bilinç durumları diğerinin erişimine açık değilse, ikisi birden aynı ruha ait olamaz. Çünkü Kartezyen ruh, bilincin eşzamanlı birliğine referansla bireyliğini (hüviyetini) kazanır (individuated).”²⁵

Bir ruhta iki ayrı bilinç merkezinin olamayacağını dile getiren McMahan'a göre ayırık-beyin vakası, düalizmin yanlışlığını ortaya koymaktadır. Ruh inancının ayırık-beyin vakalarını açıklamakta yetersiz kaldığını düşünen McMahan, bu düşüncesini şu şekilde dile getirmektedir:

“Kartezyen ruha inanan biri bu vakalar hakkında ne söyleyebilir? Öyle gözüküyor ki, tek bir Kartezyen ruhun, iki ayrı bilinç merkezini de kapsadığını iddia etmek tutarsızdır. Eğer ruh, bilincin öznesi olarak anlaşılacaksa, onun sınırları, bilincinde olunan şeyler tarafından belirlenir. Tek bir ruhta eş-zamanlı olarak gerçekleşen tüm bilinçli olaylar, eş-bilinçli olmalıdır. Örneğin benim ruhum, bilinç alanımla eş-kapsamlı bir cevherse, o hâlde bu bilinç alanının kapsamı dışında olan her bilinç olayı –bilincinde olmadığım her bir bilinçli olay– başka bir bilinç alanının içerisinde olmalıdır. Kartezyen ruhun zorunlu olarak bölünemez olmasıyla kastedilen anlam budur: Tek bir ruh, bölünmüş bir bilince sahip olamaz.”²⁶

McMahan'ın itirazı, bilincin öznesinin yani ruhun, bilinçle birlikte bölünmek zorunda olduğu şeklindedir. Zira onun temel varsayımına göre ruhun sınırları, bilincinde olduğumuz alanla sınırlıdır. Bu sebeple, bilincinde olunan alanın dışında kalan her bilinç durumu, başka bir özneye/ruha ait olmalıdır. Şu an bilincinde olmadığımız bilinçli durumlar, bir başkasının bilinçli hâli olmalıdır. Benzer şekilde Swinburne de her bir ruhun yalnızca bir bilinç merkezinin olabileceğini, bu sebeple de ayırık-beyin vakasının “bölünmüş bilinç” sonucuna yol açmayan yorumlarına başvurulması gerektiğini ifade eder.²⁷

3. Ayırık-Beyin Vakasına Yönelik Düalist Çözüm Önerileri

Ruhun bölünmezliği ile bilincin bölünebilirliği arasında bir çelişki olduğu varsayıldığında, bunlardan en az biri reddedilmelidir. Ayırık-beyin vakası karşısında düalistler çeşitli stratejiler izlemişlerdir. Düalistlerin bir kısmı bu ikisi arasında bir çelişkinin olmadığını öne sürerken önemli bir kısmı ise yukarıda gördüğümüz gibi, bilincin bölünebilirliğini reddetmiştir. William Hasker gibi istisna sayılabilecek bazı düalistlerse hem bilincin hem de ruhun bölünebildiğini iddia eder.²⁸ Bu bağlamda üç temel stratejiden bahsedebiliriz: (1) Ayırık Bilincin bölünebilirliğini reddetmek, (2) ruhun bölünmezliğini reddetmek ve (3) bölünemeyen ruhun iki ayrı bilinç küresine sahip olabileceğini kabul etmek. Birinci çözümden, yani ayırık-beyin vakalarının alternatif yorumlarından bahsettiğimiz için burada ikinci ve üçüncü çözümleri incelememiz yeterli olacaktır. Önce ikinci çözümden başlayalım.

Bilincin bölünmesini ruhun bölünmesine bağlayan Hasker, böylelikle ayırık-beyin vakasına düalist bir açıklama sunmaktadır. Ancak bu bizi en başa, bilincin bütünlüğü için ruh gibi basit bir varlığın

²⁴ Parfit, “Divided Minds and the Nature of Persons”, 311–316.

²⁵ McMahan, *The Ethics of Killing*, 23.

²⁶ McMahan, *The Ethics of Killing*, 20. Parantez bana ait.

²⁷ Richard Swinburne, *Are We Bodies or Souls* (New York: Oxford University Press, 2019), 151–152.

²⁸ Hasker, “Persons and the Unity of Consciousness”, 177–181.

gerekliliği iddiasına döndürecektir. Şu sorulabilir: Eğer ruh bölünebiliyorsa, bütüncül bilinç için nasıl uygun bir merkez olabilir? Bedenin veya beynin düşünemeyeceğini varsaymamızın nedeni de onun parçalı yapısı değil miydi? Üstelik Hasker, ruhun bölünebileceğini söylemekle kalmayıp bilincin bütünlüğü argümanı da savunmaktadır. Hatta günümüzde bu argümanın önde gelen savunucuları arasındadır.

Hasker, burada ruhun bölünebilmesiyle parçalardan oluşması arasında bir ayırım yapar. Ona göre, maddenin düşünememesi, onun bölünebilmesiyle değil, parçalardan oluşmasıyla alakalıdır. Madde düşünemez, çünkü bütüncül bilinç, parçalı bir şeyde olamaz. Diğer taraftan ruh da bölünebiliyor olsa da o parçalardan oluşmuş bir şey değildir. Bu nedenle bilince zemin sağlayabilecek basitliğe sahiptir.²⁹ Ancak bunun düalizm adına ne kadar iyi bir çözüm sunduğu ayrı bir tartışmadır.

Daha önce de belirtildiği üzere, ruhun bölünebilirliği, düalistlerin pek sıcak bakmadığı bir iddiadır. Zira gayri-maddi bir şeyin nasıl ikiye bölündüğü meselesi başlı başına bir sorundur. Ancak Hasker'ın önerisinin çoğu düaliste cazip görünmemesinin tek nedeni bu değildir. Diğer bir mesele de bölünme ve parçalanmanın birbirinden ne kadar farklı olduğu hakkındadır. Bölünebilen ama parçaları olmayan ruh fikrini anlamak pek de kolay görünmez. Meseleyi bilincin bütünlüğü argümanı bağlamında düşündüğümüzde bunu anlamak daha da zorlaşır. Sözü edilen argümanın doğru olduğu varsayıldığında, bölünebilen bir ruhun bütüncül bilinç için iyi bir zemin oluşturup oluşturmadığı sorusu ortaya çıkacaktır. Maddeyi parçalanabilmesi sebebiyle bilince uygun bir zemin olarak görmeyen bir düalist, bölünebilen bir ruh için neden aynısını söylememelidir? Nitekim Stewart Goetz de bilincin bütünlüğü bağlamında Hasker'ın önerisinin tutarlılığını sorgular.³⁰ Ayrıca eğer bölünebilen şey düşünceye zemin sağlayabiliyorsa parçalanabilen maddenin (mesela beynin) bunu niye yapamayacağı da bir problem hâline gelir. Elbette ruhun bölünmesiyle ilgili problemler bunlarla sınırlı değildir. Ancak bu görüşün düalistler arasında yaygın olmamasını da göz önünde bulundurarak bu kadarla yetinebiliriz.

Bugün düalistler arasında popüleritesi artmakta olan bir diğer çözüm önerisi ise ruhun basit olduğunu ama bilincin bölünebileceğini öne sürer. Bu önerideki temel fikir, tek bir ruhta birden fazla bilinç merkezinin bulunabileceğidir. Şöyle ki bilinç bölündüğünde ortaya çıkan çift bilinç, aslında tek bir ruha aittir. Dolayısıyla ruh, zaman zaman iki kişi gibi davranıyor ve kendi içinde çelişen düşüncelere sahip olabiliyorsa bile, bu durum orada iki ruh olmasını gerektirmez. Ayrık-beyin vakasını düalizm açısından ele alarak bir çözüm üretmeye çalışan David B. Hershenov ve Adam P. Taylor, "Ayrık-Beyinler: Ruh Teorisini Savunan için Dert Değil" (*Split Brains: No Headache for the Soul Theorist*) isimli makalelerinde bu çözümü savunmuşlardır.³¹ Eğer eşzamanlı ve bütüncül bir şekilde algılanan bilinçli olaylar kümesini "bilinç küresi" (*sphere of consciousness*) olarak adlandıırırsak, Hershenov ve Taylor'a göre, bir ruhun aynı anda iki farklı bilinç küresine sahip olması mümkündür.

²⁹ William Hasker, "Reply to My Friendly Critics", *Philosophia Christi* 2/2 (2000), 197-210.

³⁰ Stewart. Goetz, "Questions about Emergent Dualism", *Philosophia Christi* 2/2 (2000), 175-181.

³¹ David B. Hershenov - Adam P. Taylor, "Split Brains: No Headache for the Soul Theorist", *Religious Studies* 50/4 (2014), 487-503.

Bu görüşün vurguladığı hususlardan biri, birinci-şahıs perspektifi ile ruhun farklılığıdır. Zira ruh, düşünen varlık olması bakımından düşündüğü şeylerden veya sahip olduğu düşünce akışından farklıdır. Bu sebeple, bilinç küresinin veya akışının bölünmesi, düşünen şeyin bölünmesini zorunlu kılmaz. Şimdi bu yorum ışığında ayrık-beyin vakasına daha yakından bakalım. Ayrık-beyin hastasının bilinç küreleri birbirinden habersiz olduğu için onlar farklı içeriklere sahip olabilir. Fakat yarıkürelerin her ikisi de bir kişiye aittir. Önceki sayfalarda vermiş olduğumuz örneğe geri dönersek, bir yarıküresi araba yarışçısı diğeri ise teknik çizimci olmak isteyen hastanın durumunu da bu minvalde açıklayabiliriz. Her iki yarıkürenin farklı gelecek planları vardır. Ancak hasta, bu yarıkürelerin her ikisi de kendisine ait olduğundan, iki farklı gelecek planına sahiptir. Dolayısıyla bilinç kürelerinin hiçbiri hem “araba yarışçısı” hem de “teknik çizimci” olmak istediğinin birden farkında olmasa bile, bir bütün olarak kişi/ruh, her iki inanca da sahiptir.

Her birimizin belirli bir perspektifi bulunur ve dünyaya buradan bakarız. Bu birinci-şahıs perspektifi, bir anlamda dünyaya açılan pencereimizdir. Çoğunlukla biz, kendimizi bu bakış açısıyla özdeşleştiririz. Böyle düşününce de ayrık-beyin vakasındaki gibi iki perspektifin ortaya çıktığı durumları açıklamak güçleşir. Fakat akılda tutulması gereken husus, düalizme göre bizim, bu bakış açısından fazlası olduğumuzdur. Yani bizler, düalist anlayışa göre düşünen cevherlerizdir –yalnızca bir bakış açısı değiliz. İçerik bakış yoluyla kendi tabiatımıza ilişkin elde edebileceğimiz bilgiler –varsa bile– oldukça sınırlıdır. Bu sebeptendir ki Descartes, içerik bakışla oluşturduğu argümanın sonucunda yalnızca düşünen bir şey olduğunu söyler. Ben dediğim şeye ilişkin birçok teori bulunur ve hangisinin doğru olduğu içerik bakış yöntemiyle kesin bir biçimde ortaya koyulabilmiş değildir. İçerik bakış bize, yalnızca bir bilinç akışının sahip olduğu düşünceleri verirken, ruhun farklı bakış açılarına sahip olup olmadığından bihaber olmak mümkündür.

Esasen ayrık-beyin hastası olmayan sağlıklı bireyler de çelişkili isteklere sahip olabilir. Bir kimse araba yarışçısı olmak isterken, yaşadığı ülkede bunun mümkün olmadığına veya bunun gelecek vadetmeyen bir meslek olduğuna inanması sebebiyle bu arzusunu dikkate almayarak teknik çizim yapmak istediğini söyleyebilir. Üstelik kişinin kendisi bile bu isteklerinin farkında olamayabilir. Öyle görünüyor ki ayrık-beyin vakası da kişinin beyin yarıküreleri arasındaki iletişimsizlik sebebiyle aykırı fikirlere sahip olduğu tuhaf bir hâldir. Bu hâldeyken ortaya çıkan iki farklı bilinç küresi, birbirinden farklı kişilermiş gibi görünebilir. Ancak birbirlerinin farkında olmayan bu bilinç küreleri, aslında aynı kişiye aittir.

Elbette böyle bir yorum, bilincin bütünlüğünün sağlanması için beynin de düzgün işlemesi gerektiği sonucunu kabul etmeyi gerektirir. Şu hâlde ruh, beynin düzgün işleyişinden bağımsız bu birleştirme işlemini yapamamaktadır. Eğer beyindeki bir hasar, bilincin bütünlüğünü bozuyorsa, bu durum, bilinç bütünlüğünün beynin doğru çalışmasından etkilendiğini gösterir. Ruhun basit olması, onun bilinç içeriklerine zorunlu olarak bütüncül bir şekilde sahip olması anlamına gelmemektedir.

Burada akla gelebilecek problemlerden biri, düşüncelerin tümüyle ruha ait olması durumunda ruhun, beden/beyindeki bir hasardan nasıl bu denli etkilenebildiğidir. Bu ise bize ruh ve beden arasındaki etkileşim meselesine götürmektedir. Gerçekten de beyinde meydana gelen bir hasar, bilinçte bölünmeye yol açacak kadar ruhu etkileyebilir mi?

Hershenov ve Taylor, ayrık-beyin vakasını açıklayabilmek adına, ruh-beden arasındaki ilişkiyi ciddiye almak gerektiğini ifade ederler. Onlara göre, ayrık-beyin vakası üzerinden düalizmi eleştirenler, ruh-beden etkileşiminin önemini gözden kaçırmaktadır. Eğer ruhun bedeni etkileyebildiği gibi ondan ciddi anlamda etkilenebileceği de kabul edildiği takdirde, ayrık-beyin düalizm için bir problem olmaktan çıkacaktır. Dolayısıyla ayrık-beyin vakasını düalizmle uyumlu bir biçimde yorumlayabilmek, ruh ve beden arasında sıkı bir etkileşimin imkanını kabul etmeyi gerekli kılmaktadır.³² Bu tür vakalar sebebiyle günümüz düalistleri, zihin-beden arasında sıkı bir etkileşim öngörürler. Dean W. Zimmerman'ın da belirttiği üzere, "Tüm çağdaş düalistler, en azından felsefeci olanlar, düşünmenin beynin düzgün işleyişine (*proper functioning*) bağlı olduğunu kabul eder."³³ Kimi düalistlerse –Zimmerman, Hasker ve Charles Taliaferro gibi– ruhun varlığa gelmesinin koşulu olarak, yeterli karmaşık yapıda bir organizmanın/maddenin varlığını –beyin gibi– zorunlu görmektedir.³⁴ Bununla birlikte, iki farklı türdeki varlık arasında nasıl ve neden bu kadar sıkı bir bağ olduğu meselelerinin düalizm için hâlâ önemli bir problem olduğunu belirtmek gerekir.

4. Ayrık-Beyin Vakasından Hareketle Düalizme Yöneltilen Eleştiriler

Bir ruhun birden fazla bilinç akışına sahip olabileceği iddiasını Parfit de mümkün bir senaryo olarak değerlendirilmiş ama bilinci bütünleyemeyen bir ruh varsayımının gereksiz olacağını öne sürmüştür. O, meseleyi ruh bağlamından ziyade ruhu da kapsadığını ima ettiği benlik açısından ele almıştır. Ancak onun eleştirisi rahatlıkla düalizme de uyarlanabilir. Parfit'e göre, iki bilinç akışını birleştiremeyen bir ruhtan bahsedilebilir ama böyle bir varsayım gereksizdir. Parfit'in ortaya koyduğu mümkün senaryo ve bu senaryonun zorluğu şöyledir:

"(Ayrık-beyin vakasında) iki bilinç akışına sahip tek bir kişi (*person*) bulunduğundan Benlik Teorisini savunanların açıklamaları şu formda olmalıdır: O, kişi ile deneyim öznesini birbirinden ayırmalı ve ayrık-beyin vakalarında ikincisinden iki tane olduğunu öne sürmelidir. ... Fakat eğer kişi olmayan deneyim özneleri varsa ve eğer ayrık-beyin hastası yaşamının herhangi bir anında iki farklı deneyim öznesine sahipse, neden böyle şeylerin varlığına inanalım? Bu bir aksini ispatlama değil. Fakat bana, Benlik Teorisine³⁵ karşı güçlü bir argüman olarak görünüyor."³⁶

Deneyimleri birleştiremeyen bir ruhun varlığını kabul etmek için ne gibi gerekçelerimiz olabilir? Klasik düalizm, ruhun bölünemez olduğunu bunun da bilinç bütünlüğünü sağladığını öne sürüyordu. Bir başka ifadeyle, bu itiraz, ruhun varlığına inanmanın gerekçesi olarak bilincin bütünlüğünü sağlaması gerektiğini öne sürer.

Pekâlâ, bu iddia gerçekten doğru mudur? Yani düşünceleri birleştiremediği takdirde ruh kavramı hiçbir işe yaramaz mı? Bu itirazın fazla iddialı olduğu ileri sürülebilir. Zira bilincin birliği/bütünlüğü, ruhun varlığı için ne tek ne de en önemli önemli argümandır. Dolayısıyla bir

³² Hershenov - Taylor, "Split Brains: No Headache for the Soul Theorist", 487-488.

³³ Dean W. Zimmerman, "From Property Dualism to Substance Dualism", *Aristotelian Society Supplementary Volume* 84/1 (2010), 135.

³⁴ Zimmerman, "From Property Dualism to Substance Dualism", 135.

³⁵ Parfit, burada Benlik Teorisi ifadesiyle yalnızca düalizmi veya ruhu kastetmiyor olmasına rağmen bu teorinin başat örneğinin Kartezyen düalizm olduğunu açıkça ifade etmektedir. Bk. Parfit, "Divided Minds and the Nature of Persons", 311.

³⁶ Parfit, "Divided Minds and the Nature of Persons", 316. Parantez bana ait.

düalist, ruhun varlığına inanmak için ‘bilinci birleştirme’ işlevi dışında farklı gerekçeler bulabilir ki bu konuda çok sayıda argüman öne sürülmüştür.³⁷ Buna rağmen, ruhun bilincin birliğini sağlama konusunda beyne bağlı oluşunun ruhçu anlayışı zayıflatmadığını söylemek de oldukça zordur. En azından, beyin bölünmesine rağmen bilinçte bir bölünme olmasaydı, bu durum düalizm açısından iyi bir argüman sağlayabilirdi. Ancak durumun tam tersi olması, ruh-karşıtı pozisyon lehine bir durum ortaya koymaktadır. Yalnızca beyin bölündüğü ve ruh basitliğini koruduğu hâlde, bilincin bütünlüğünü muhafaza edememesi ve beyin gibi bölünmesi, düşünen varlığın ruh olduğu fikrine gölge düşürmektedir.

Düalist çözüme yöneltilen diğer itiraz ise ruh-beden arasındaki etkileşimi anlamanın zorluğuyla alakalıdır. Hershenov ve Taylor’ın ayrık-beyin problemine karşı sunduğu düalist çözümün ruh-beden etkileşimini ciddiye almak gerektiği iddiasına yaptığı vurguyu burada hatırlamak yerinde olacaktır. Zira bu çözüm, ruhla beyin arasında sıkı bir ilişki olduğunu, beyindeki bölünmenin dahi bilinçte yankı bulacağını söyleyerek bu soruna çözüm arıyordu. Fakat Patricia Churchland, böyle bir varsayımın düalistlerce savunulamayacağını, çünkü onlara göre maddenin düşünmeyle alakası olmadığını öne sürer. Problemi daha açık bir şekilde ortaya koymak adına Churchland’in ifadelerine başvurmamız yararlı olacaktır:

“Düalistin ikilemi hakkında daha açık olmak adına şunu düşünün: Düalist çerçevede benlik (ya da zihin veya her neye sahipseniz) *içkin bir bütünlüğe* (unity) sahiptir – yani bu bütünlük, beynin temelindeki anatomik ya da fizyolojik organizasyona bağlı olmayıp zihinsel cevherlerin tabiatına ait bir bütünlüktür. Doğrusu, benliğin beyin ölümünden sağ çıkacağına inanan düalistler için bu kritik bir etmendir. Beyin tümüyle çürüyebilir ama ruh, düalistlere göre ölümsüzdür.”³⁸

Buradaki ana fikir, düşüncedeki bütünlüğün –düalizme göre– beynin değil ruhun (basit) tabiatına ait olduğudur. Buradan yola çıkarak Churchland, beyinde gerçekleşen bir kopma veya bölünmenin, bilinçte bölünmeye sebep olmasını düalizm açısından mümkün görmemektedir. Zira zihinsel cevher (ruh) tarafından sağlanan bilinçteki bütünlük “fizyolojik organizasyona bağlı olmayıp, zihinsel cevherlerin tabiatına ait bir bütünlüktür.”³⁹ Zihinsel cevherin yani ruhun basit olduğu düşünüldüğünde de bilincin nasıl bölünebildiği bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hershenov ve Taylor, ruh-beden etkileşimini ciddiye aldığımız takdirde ayrık-beyin vakasının düalizm için bir problem oluşturmayacağını öne sürmektedirler. Onlara göre, ayrık-beyin vakasının düalizm için ortaya koyduğu temel problem, ruhun bedenden farklı olması sebebiyle bedendeki değişimlerin –mesela beyindeki kopukluğun– onda ciddi bir etkiye yol açamayacağıdır. Bu itiraz, “etkileşim problemi” olarak bilinen ve gayri-maddi ruh ile maddi beden arasında nasıl böylesi sıkı bir etkileşimin olabildiğini sorgulayan itirazdan başka bir şey değildir. Bir başka deyişle, bu itiraz, düalizme yöneltilen oldukça eski bir itiraz olan etkileşim problemine dair yeni bir vakadan fazlasını ortaya koymamaktadır.

Elbette bir problemin eski olması onun önemini azaltmaz. Pekâlâ, ayrık-beyin vakası, bu eski argümana ne katmaktadır? Açıktır ki bedendeki değişimlerin bilinci derinden etkilediği –örneğin

³⁷ Düalizmin temel argümanları için bkz. Howard, Robinson. “Dualism”, ed. Edward N. Zalta, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (2020).

³⁸ Churchland, *Neurophilosophy*, 180–181.

³⁹ Bir önceki alıntı.

kafaya alınan bir darbenin kişiyi bilinç kaybına uğrattığı ya da aşırı alkol tüketmenin bilinçte önemli değişikliğe yol açtığı– binlerce yıldır bilinmektedir. Bazı düalizm savunucuları, ayrık-beyin vakasının da yalnızca bu tür etkileşimlerden biri olduğunu ifade ederek problemi hafifletme girişiminde bulunur. Yani bu vaka da beyne darbe alınca bilinçte oluşan etkilerden yalnızca biridir. Ancak böyle düşünülse bile söz konusu vakanın, düalizmin etkileşim problemini daha da güçlendiren bir vaka olduğu açıktır. Üstelik binlerce yıldır ruha atfedilen bilincin bütünlüğünü sağlama görevinin de beyne sıkı bir şekilde bağlı olduğuna işaret etmesi yönüyle bu deney, düşünen varlığın beyin olduğu fikri için güçlü bir koz sağlamaktadır.

Churchland'den yaptığımız alıntıda iddia edildiği gibi ruhun bedenden tümüyle bağımsız bir şekilde bilincin bütünlüğünü sağladığı ve beden yok olduğunda bile hayatına devam edebilen bir şey olduğu düşünüldüğünde, bu tür etkileşimleri anlamak oldukça zordur. En azından bu etkileşimler, düalist hipotezin doğal bir sonucu gibi görünmemekte, aksine düalist hipoteze aykırı sonuçlar ortaya koymaktadır.

Sonuç

Ayrık-beyin deneyleri, beynin ve zihnin işleyişi hakkında yeni bilgilere ışık tutan önemli vakalardan biri gibi gözükmektedir. Böylesine ilginç bir vakanın mevcudiyeti, yalnızca düalistler açısından şaşırtıcı değildir. Ayrık-beyin vakaları, kişinin bölünemez bir bütün olduğu şeklindeki yaygın kanıya şüphe düşürmüştür. Bu durum zaman zaman düalizm için bitirici bir darbe olarak lanse edilebilse bile bu meselenin oldukça tartışmalı olduğunu burada gördük. Öncelikle, bilincin bölünebildiği sonucuna varmayan çeşitli ayrık-beyin vakası yorumları mevcuttur ve bunlar düalizmle uyumludur. Diğer taraftan vakanın standart yorumu yani bilincin bölünebildiği kabul edildiğinde dahi, düalistler bir ruhun iki bilinç akışına sahip olabileceğini savunabilir. Fakat bu durum, eskiden ruha atfedilen 'bilincin bütünlüğünü sağlama işlevinin' tümüyle ruha ait oluşunu sorgulanır hâle getirir. Zira ruh, beynin düzgün işlemediği bazı durumlarda bilincin bütünlüğünü sağlayamamakta ve birden fazla kişi gibi davranabilmektedir. Bu durumun niçin düalizmin aleyhine olduğunu görmek zor değildir.

Ayrık-beyin vakaları gibi, kişinin doğasına ilişkin önceki bilgilerimize aykırı gelen veriler, genellikle kısa yoldan düalizmin yanlışlığı şeklinde yorumlanmaktadır. Bu bağlamda tartışmalı yorumlarına rağmen ayrık-beyin vakası da kimilerine göre düalizmin çürütüldüğü konusunda kesin bir veri olarak görülmüştür. Ya'ir Pinto'nun ifadeleriyle:

“Sperry ve Gazzaniga'nın buradan çıkardıkları sonuç açıktı: bir ayrık-beyin hastası, iki yarım-beyinli hasta olarak düşünülmelidir. ... Bu bilinç alanında materyalizm kavramını kelimenin tam manasıyla kanıtlıyordu. Eğer beyni böldüğümüzde kişiyi de bölüyorsanız, bu gayri-maddi bir ruh için oldukça az yer bırakıyordu.

Dava kapandı mı? Benim için değil. Ayrık-beyin hastalarının normal bir şekilde hissettiğini ve davrandığını kabul etmeliyiz. Bir ayrık-beyin hastası odaya girse, onda alışılmışın dışında hiçbir şey fark etmezsiniz. Onlar kendilerinin de tümüyle değişmeden kaldığını iddia ederler, epilepsi nöbetleri dışında. Kişi gerçekten ayrılıyor olsa bu doğru olmazdı.”⁴⁰

⁴⁰ Ya'ir Pinto, “When You Split The Brain, Do You Split The Person?”, ed. Pam Weintraub. Aeon (2017).

Bir ruhun iki farklı bilinç küresine sahip olabileceği kabul edildiğinde, ayırık-beyin vakalarının standart yorumu düalizmle zorunlu olarak çelişmez. Yine de bu noktada akla gelebilecek soru şu olacaktır: Ruh, eğer kendi başına, zihinsel içerikleri birleştiremiyorsa ne yapmaktadır? Zira ruhun varsayılmasının en önemli sebeplerinden biri, bilinç bütünlüğümüzün, bedenden farklı olarak basit yapıda bir varlığı gerektirdiği şeklindedir. Oysa ruhun bunu kendi başına yapamadığı veya en azından beyindeki bütünlüğü gerekli kıldığı şeklindeki kabul, ruhun ne için gerektiği sorularını tekrar gündeme getirmektedir. Hershenov ve Taylor, ruh-beden etkileşimi meselesinin yeterince ciddiye alınması durumunda bunun bir sorun olmadığını öne sürer. Fakat düalizmin temel sorunlarından biri zaten etkileşim problemidir ve ayırık-beyinler vakası da bu problemi daha vurgulu bir şekilde dile getirmektedir. Ayrıca ruhun tek başına bilinci bütüncül hâle getirebilmek için yeterli olmadığı varsayıldığında da bir ruhun gerekliliği iddiası gücünü yitirmektedir. Zira öyle görünüyor ki ruh, bilincin bütünlüğünü sağlamak için bile beyne bağlıdır. Ruh bölünmesi imkânsız bir varlık olarak bütünlüğünü korumasına rağmen bilincin bölünebilmesi, onun beyne ruhtan daha fazla bağlı olduğu fikrini desteklemektedir. Oysa bilincin bütünlüğünü sağlama, düalistlerin, bedenin yapamayacağını iddia ettikleri temel işlevlerden biridir. Buna rağmen, bilincin bütünlüğü için beynin de bölünmemiş olması gerektiği iddiası, basit bir ruha olan ihtiyacı tekrar sorgulanır hâle getirmektedir.

Kaynakça

- Bayne, Tim. *The Unity of Consciousness*. New York: Oxford University Press, 2010.
- Churchland, Patricia Smith. *Neurophilosophy*. London: The MIT Press, 1989.
- Churchland, Patricia Smith. *Nörofelsefe*. çev. Özge Yılmaz. İstanbul: Alfa Yayınları, 2019.
- Descartes, René. *İlk Felsefe Üzerine Metafizik Düşünceler*. çev. Mehmet Karasan. İstanbul: MEB Yayınları, 1998.
- Eccles, John C. "The Self and Its Brain". *The Self and Its Brain*. ed. Karl Popper - John C. Eccles. 225–406. Springer International Publishing, 1977.
- Gazzaniga, Michael S. - Ledoux, Joseph E. *The Integrated Mind*. New York: Springer Science+Business Media, 3. Basım, 1981.
- Goetz, Stewart. "Questions about Emergent Dualism". *Philosophia Christi* 2/2 (2000), 175–181.
- Gottfried Wilhelm Leibniz. *Monadoloji*. çev. Suut Kemal Yetkin. Ankara: MEB Yayınları, 1962.
- Harari, Yuval Noah. *Homo Deus: Yarımın Kısa Bir Tarihi*. çev. Poyzan Nur Taneli. İstanbul: Kolektif Kitap, 2016.
- Hasker, William. "Persons and the Unity of Consciousness". *The Waning of Materialism*. ed. Robert C. Koons - George Bealer. 175–190. New York: Oxford University Press, 2010.
- Hasker, William. "Reply to My Friendly Critics". *Philosophia Christi* 2/2 (2000), 197–210.
- Hershenov, David B. - Taylor, Adam P. "Split Brains: No Headache for the Soul Theorist". *Religious Studies* 50/4 (2014), 487–503.
- Inati, Shams. "Can Ibn Sina Speak of the Simplicity of the Soul?" *Journal of Islamic Research* 30/1 (2019), 1–7.
- Lehrer, Jonah. *Karar Âni*. çev. Ferit Burak Aydar. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2016.
- McMahan, Jeff. *The Ethics of Killing*. New York: Oxford University Press, 2002.
- Nagel, Thomas. "Brain Bisection and the Unity of Consciousness". *Synthese* 22/3–4 (1971), 396–413.
- Norman H. Horowitz, "Roger Wolcott Sperry". *The Nobel Prize*. 1997. Erişim 16 Temmuz 2019. <https://www.nobelprize.org/prizes/medicine/1981/sperry/article/>
- Parfit, Derek. "Divided Minds and the Nature of Persons". *Metaphysics: The Big Questions*. ed. Peter Van Inwagen - Dean W. Zimmerman. 310–317. West Sussex: Blackwell Publishers, 1998.
- Pinker, Steven. *Boş Sayfa: İnsan Doğasının Modern İnkârı*. çev. Mehmet Doğan. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Pinto, YaİR. "When You Split The Brain, Do You Split The Person?". ed. Pam Weintraub. *Aeon*. 2017. Erişim 24 Temmuz 2019. <https://aeon.co/ideas/when-you-split-the-brain-do-you-split-the-person>

- Plantinga, Alvin. "Against Materialism". *Faith and Philosophy* 23/1 (2006), 3–32.
- Plantinga, Alvin. "Materialism and Christian Belief". *Person: Human and Divine*. ed. Dean Zimmerman - Peter Van Inwagen. 99–140. New York: Oxford University Press, 2010.
- Platon. *Phaidon: Ruh Üzerine*. çev. Nazile Kalaycı. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 2012.
- Robinson, Howard. "Dualism". ed. Edward N. Zalta. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 2020. Erişim 24 Eylül 2020. <https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/dualism/>
- Swinburne, Richard. *Are We Bodies or Souls*. New York: Oxford University Press, 2019.
- Swinburne, Richard. *Mind, Brain, and Free Will*. New York: Oxford University Press, 2013.
- Swinburne, Richard. "Swinburne and O'Connor on Neuroscience and the Soul". (Görüşmecisi: Timothy O'Connor, Video Kaydı, Görüşme 16 Aralık 2012). <https://www.youtube.com/watch?v=W0VfrSRSL04>
- Zimmerman, Dean W. "From Property Dualism to Substance Dualism". *Aristotelian Society Supplementary Volume* 84/1 (2010), 119–150.